

crkva u svijetu

POGLEDI

ANONIMNO KRŠĆANSTVO U DJELIMA KARLA RAHNERA

Ivan Čagalj

Odnos Crkve s ljudima izvan Crkve bio je oduvijek važna preokupacija u teologiji Karla Rahnera. Njegova je teologija Crkve i ujedno teologija svijeta. Rahner ne govori samo o eksplicitnom kršćanstvu u Crkvi, nego i o *implicitnom* kršćanstvu u svijetu. Gdje ljudi žive, a otvoreni su za Boga, gdje umiru, a ipak žive u nadi, tamo je dana ona stvarnost koju nazivamo milošću, otkupljenjem, bezgraničnim spasenjem. Pitanje da li se kršćanstvo smije shvatiti u ovom smislu — postavlja se u ovoj kratkoj raspravi. U sadašnjoj se teologiji o tome raspravlja, pa kao takvo ne može biti ovdje obrađeno sa svih aspekata.

Dok je pojam kršćanstvo od davnina označavao obostranost vjeroispovijesti i načina ponašanja u svijetu: spasalačku usmjerenost na Boga i životno oblikovanje, a u novije vrijeme sve više označava pojam nadnaravnoga, zbroj vjerskih objavljenih istina, činjenicu oprečnosti, događaj u sekularizaciji, apsolutnu religiju, ideološku nadgradnju, dotle pojam anonimnog kršćanstva općenito označava kršćanstvo koje je manje povijesna stvarnost, a više stvarnost života u vlastitom iskustvu i doživljaju, stanovitu mogućnost života u objektivnom svijetu. Na to i druga pitanja Karl Rahner daje na više mjesta odgovor (usp. *Schriften zur Theologie* VI, 545—554; VIII, 187—212; VIII, 329—354; IX, 498—515; X, 531—546).

Riječi anonimni kršćanin i anonimno kršćanstvo izazvale su živu diskusiju, koja se kreće u jednom pro i contra.*

* Što se tiče unutar-teoloških kontroverzija usp.: A. Röper, *Die anonymen Christen* (Mainz, 1963.); H. Vorgrimler, *Über die anonymen Christen*, u *Hochland* 56 (1963.), 363—364; Hans Urs von Balthasar, *Cordula oder der Ernstfall* (Einsiedeln, 1966.); H. de Lubac, *Paradoxe et Mystère de l'Église* (Paris, 1967.); E. Schillebeeckx, *Glaubensinterpretation* (Mainz, 1971.).

S jedne strane one djeluju kao oslobađajuća kategorija trenutne situacije kršćanstva, kao posljednji krik i pokušaj u svijetu koji gubi vjeru, da bi se spasilo ono što je dobro i plemenito za Crkvu; s druge su kvalificirane kao pokušaj koji uključuje opasnost da se dovoljno ne sačuva sredina i razlikovanje kršćanskog naučavanja, da se izbrise razlika kršćanstva i religije. Ovdje se pita: čemu uzeti na sebe teret eksplicitnog, izričitog kršćanstva, ako postoji lakši put, put anonimnog kršćanina i anonimnog kršćanstva? Opstoji li u horizontu anonimnog kršćanstva još uvijek ozbiljni slučaj svjedočanstva i ispovijesti, gdje je čovjek spreman dati svoj život za ono bitno u kršćanstvu, za Isusa Krista?

Kako može biti netko »anonimni kršćanin«? Svaki čovjek stoji pod nadnaravnim egzistencijalom. Bilo da u svome životu tu danost reflektira ili ne, on je u svako doba finaliziran prema neposrednosti Božjeg gospodstva, i to ne u neposrednosti neke daleke neegzistencijalne spoznaje Boga, Boga beskonačne daljine, nego Boga, koji je u sebi i po sebi u svojoj vlastitoj stvarnosti i veličanstvu cilj čovječanstva, Bog vječnog života. Od toga cilja nitko nije isključen, pa ni pogani ni ateisti. I zato svaki čovjek može posjedovati posvećujuću milost, može biti opravičen i posvećen, može se osjećati dijeteom Božjim i baštinikom neba, upućen milosno prema svome nadnaravnom spasenju, pa i prije nego je prihvatio eksplicitno kršćansku vjeroispovijest, i prije nego je kršten. »Anonimno kršćanstvo« računa ponajprije na unutrašnju pobožanstvenujuću i opraštajuću milost prije krštenja. Drugo je pitanje koji su ljudi prije krštenja opravičeni: da li samo katekumeni ili oni koji vjeruju u Božju egzistenciju kao garanta čudorednog reda, ili oni koji bez svoga grijeha ne priznaju eksplicitno Boga.

Teza o anonimnom kršćanstvu uključuje dvoje: 1. Ima ljudi, koji s jedne strane stoje izvan društvenog crkvenog saveza ili kršćanskih Crkava, koji nisu izričito čuli niti prihvatili kršćansku vijest, a koji su, s druge strane, u pozitivnom spasonosnom odnosu s Bogom, i oni su opravičeni i žive u stanju milosti. Takvih ljudi može biti i među onima koji se izričito smatraju ateistima. 2. Taj nekršćanski ali ipak opravičeni čovjek kvalificiran je u specifičnom smislu kao kršćanin, i to po milosti Isusa Krista, te vjerom, nadom i ljubavlju prema Bogu i čovjeku. Zapravo, svaki se čovjek može nazvati »anonimnim kršćaninom«, jer stoji pod neposrednom i univerzalnom spasalačkom Božjom voljom, pod nadnaravnim univerzalnim egzistencijalom, tako da iz te situacije ne može ni izbjegnuti. Time nauka o anonimnom kršćanstvu tvrdi jednu praktičnu inkluzivnost, u kojoj leži ono spoticajno i novo u teologiji Karla Rahnera.

Rahner ima više razloga da govori o anonimnom kršćanstvu. Ponajprije to je kristološki razlog. Isus Krist je, po izričajima kozmičke kristologije, glava kozmosa, temelj i cilj stvaranja: po njemu i za njega je sve stvoreno (Kol 1, 6). Ta misao se slaže s Ivanovim prologom o Logosu, koji je bio u početku kod Boga, po kojemu je sve stvoreno, koji je došao u svoje vlasništvo i k svojima. Čovječanstvo stoji na poseban način u odnosu s Kristom. Po Isusu Kristu postavljen je novi početak i novi cilj ljudske povijesti i kozmosa. Zato je čovjek određen ne samo teološki, nego i kristološki. Daljnji odnos Krista i ljudi sadržan je u Isusovu solidariziranju i identificiranju s »najmanjima«: što je

učinjeno ili nije učinjeno gladnima, žednima, strancima, golima, zatvorenici... to ste meni učinili — ili niste učinili (Mt 25, 35—45). Upravo u tim riječima sadržana je i riječ o anonimnim kršćanima, kojima bi trebalo nanovo vratiti Krista (R. Garaudy). Obje grupe koje stoje pred sućem pitaju: Kada smo te vidjeli, odnosno nismo vidjeli? Odgovor glasi ukazom na »najmanje od moje braće« — koji su bezimni, ogoličeni, siromašni, anonimni, koje nitko ne sluša i ne poklanja im pozornost. Slična misao nalazi se i u govoru na Areopagu: Spasenje dolazi od nepoznatog Boga »kojeg vam naviještam«. Milost Božja kojom se spašavaju svi ljudi dana je po Kristu, jedinom posredniku; ona je Kristova milost.

No, teza o anonimnom kršćanstvu ima i svoju dugu teološku povijest. Ona počima spoznajom, koja je sadržana u NZ, da naime Bog daje svoga duha već prije krštenja (Dj. ap. 10, 47). Etape ove povijesti su na pr. Ambrozijeva nauka (i katekumen prije krštenja može postići spasenje), srednjovjekovna nauka o votum baptisimi (opravičenje je moguće i prije krštenja), nauka srednjovjekovne teologije (u normalnom slučaju obnovljeno opravičenje poslije krštenja paloga grešnika događa se već prije svećeničke apsolucije), svađa među postridentinskim moralistima (koje se vjerske istine moraju nužno i eksplicitno vjerovati), nauka Svetog oficija (za opravičenje je dostatan samo implicitni votum ecclesiae) i konačno nauka II. vat. sabora (nije svaki ateizam grešan). Po ovoj nauci ima za one, koji još nisu primili Evanđelje, mogućnost vječnog spasenja. Ova mogućnost izrečena je sasvim pozitivno, iako kaže da se spasenje događa na putovima koji su poznati samo Bogu. Od ove mogućnosti spasenja nisu isključeni ni ateisti. Jedinu granicu jest vjernost vlastitoj savjesti. Jer se kršćani i nekršćani s obzirom na životne probleme nalaze pred istom situacijom. Svi oni, pa i dobri kršćani, šutke ulaze u tamu Božju, u neizvjesnost života. Niti jedno smrtno oko ne prati do tamo njihov put i ni jedno zemaljsko uho ne sluša sud njihove vječnosti. Ali ta vječnost za sve smije biti obuhvaćena nadom za sve. Zato i ateizam, u horizontu životnosvjetske perspektive ima šansu da bude anonimno ili implicitno kršćanstvo.

Treba imati na umu da Rahner nipošto ne želi zamutiti vode. On čvrsto stoji na stajalištu tradicionalne nauke koja kaže: *extra ecclesiam nulla salus*. Ali za njega kršćanin ne može biti goli promatrač nepreglednog mnoštva svoje braće, kao da bi oni načelno morali biti isključeni iz punine života i tako osuđeni na vječnu besmislenost. Takvu predodžbu mora kršćanin odbaciti, a zato mu daje pravo i njegova vjera. Samo Pismo izričito kaže: Bog hoće da se svi ljudi spase. Savez mira koji je Bog sklopio poslije potopa nije prekinut; nasuprot, Sin ga je Božji auktoritetom svoje ljubavi zauvijek zapečatio i sve ljude s drveta svoga križa zagrlio.

Ako, dakle, uzmemo obje rečenice skupa: nužnost kršćanske vjere i opću volju spasenja božanske ljubavi i svemoći, moramo zaključiti: bilo kako, svi ljudi moraju biti članovi Crkve, i to ne u smislu apstraktno-logičke mogućnosti, nego realno i povijesno.

Može li s pravom katolički teolog prihvatiti tezu o anonimnom kršćaninu? Rahner odgovara: da! Kategorija anonimnog kršćanina jest riječ

za pogled, misao i jezičnu uporabu kršćanina. To je način da se misli i govori, kako je jedino moguće kršćaninu. On ne počiva na slabljenju, niveliranju, relativiranju ili pak raspadanju kršćanske nauke. Riječ o anonimnom kršćanstvu kaže kako kršćanin mora promatrati nekršćanina i nevjernika. Nevjernik ne smije biti izgubljen ili isključen od opravijeđenja, milosti i spasenja. On se gleda u novom svijetlu i novim očima. Ovo novo svjetlo i ove oči dar su i mogućnost kršćanstva, koje nekršćanina promatra u svojim perspektivama, dimenzijama i konsekvencijama kao onoga koji stoji »van«, ali je već »unutra«. Taj naš »drugi« stoji u pozitivnom odnosu s Kristom: kao kršćani izvan kršćanstva i izvan Crkve. To vrijedi i onda kada ti ljudi sebe tako ne smatraju, jer im zato nedostaju uvjeti i pretpostavke.

Tolerancija i humanost, pozitivno vrednovanje subjekta i subjektivnog, novo određenje odnosa osobe, subjekta i istine razlozi su za taj pozitivni vid anonimnog kršćanstva. Daljnji poticaj leži u znanju o starosti čovječanstva, o nepreglednim vremenima ljudske povijesti ante Christum natum. Ovo pitanje postavilo se od početka novog vremena otkrićem novih kontinenata. Ono je naročito starovjekovno shvaćanje da je činjenično cijeli svijet primio veselu vijest. A danas znamo da se krug »drugih« stalno povećava, jer kršćanstvo postaje u sve većoj mjeri manjinom. Vijest Kristova nije postigla svoje ispunjenje, iako je plan tu. Kod starih azijskih naroda nije gotovo ni tragom stupila, a na Zapadu, gdje se bila ukorijenila, gubi sve više na težini i važnosti.

U takvoj situaciji stoji kršćanin i mora sam sebi reći da će ta slika još upadljivija biti u budućnosti; malo stado postat će manjim, anonimnost će se širiti.

Daljnji motiv za novo gledanje »drugoga« jest nova u svijetu nastala spoznaja o čovjeku, čijem biću pripada da je esencijalno Bogom konstituiran. Čovjek je onaj koji bezgranično pita, on je slušač Riječi, ne samo riječi koju sam sebi kaže, nego i koja mu se kaže, čije je mjesto povijest, koja postaje ujedno mjesto uvijek novoga i neočekivanoga, o čemu govore religije ljudi, artikulacija i konkretiziranje religije u religijama i povijesti religija. Mi smo kršćani većinom slijepi ili preudobni da u povijesti prepoznamo skriveno kršćanstvo. Često živimo u grabežljivoj uskosti onih koji misle da je njihova spoznaja dragocjenija i milosnija, ako ju posjeduje samo manjina. Često mislimo da Bog dolazi čovjeku sa svojom istinom tek onda, ako pripadamo bilo kojoj instituciji, ako smo došli ljudima tematiziranom i sociološki-službenom izričitošću istine. Zaboravljamo da je kršćanstvo šire od kruga onih koji izričito ispovijedaju kršćansku vjeru. Zašto ne bismo uključili i vlastite protivnike, svakog ideološkog protivnika, kada je ono univerzalno i otvoreno prema svima. U svakom čovjeku ima više kršćanskoga negoli mislimo, mi malovjerni kršćani. Zar ne bismo lakše podnosili svoju ugroženost u našoj vjeri i nadi s obzirom na svoju nevjernu braću, znajući da se i oni nalaze u istom brodu? Znanje o anonimnim kršćanima ne dispenzira nas od brige i napora za one koji ne poznaju istinu u izrazitosti evanđeoske vijesti. Ali to nas znanje i svijest čuvaju od panike i osnažuju u strpljivosti, koja spašava naš život i život naše braće.